

Fekete Adrienn¹ – Csépes Ildikó²¹ Debreceni Egyetem, Angol-Amerikai Intézet² Debreceni Egyetem, Angol-Amerikai Intézet

B2-es szintű nyelvvizsga bizonyítvány: útlevel a diplomás élethez, társadalmi mobilitáshoz

Tanulmányunk célja, hogy rávilágítson az érettségi, valamint a nyelvvizsga bizonyítvány által hitelesített idegen nyelvi sikeresség és a diploma nyújtotta társadalmi mobilitás lehetséges viszonyára a jelenleg hatályban lévő törvényi szabályozás keretei között. Ennek okán vizsgálatunk arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen összefüggések mutathatóak ki az angol nyelvből emelt szinten (B2 szint) érettségizők, valamint a középfokon (B2-es szint) angol nyelvből vizsgázók sikeressége, életkora, társadalmi neme és születési helye között.

Bevezetés

A társadalmi mobilitás kérdése nem új keletű a társadalomtudományi diskurzusban, azonban relevanciája és aktualitása ma is vitathatatlan. A közoktatásban manapság is a kitűzött célok között szerepel például a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztatása. Jelen tanulmányunkban a társadalmi mobilitás kérdését az idegen nyelvi ismerettel – különös tekintettel az angol nyelvre – való összefüggés irányából közelítjük meg, így vizsgálatunk színteréül a nyelvvizsgát választottuk. A társadalmi mobilitás és angol nyelv legalább középszintű ismeretének összefüggéseit evidenciaként kezeljük, ezért nem célunk ennek megérvelése. Az angol nyelv relevanciáját a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ (NYAK) adataiból nyert nyelvek népszerűségi rangsorával igazoljuk. Választásunk az érettségi vizsga és a nyelvvizsga adatok elemzésére esett, hiszen a magyar oktatási rendszerben értelmezve, az érettségi bizonyítvány és az államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvány dokumentálja hivatalosan az idegen nyelv ismeretét. E két dokumentum értékét törvényi keret szabályozza, amely magában foglalja, hogy mind a két dokumentum előnyt jelent vagy előfeltétele az oktatási rendszer különböző szintjein történő előrehaladásnak. Ezeknek a dokumentumoknak a megszerzésével a vizsgázók jövőbeli hivatásuk felé vezető út alapköveit rakják le, mivel az érettségi bizonyítvány útlevel a felsőoktatási rendszerbe, amelynek a 237/2006 (XI.27.) számú kormányrendelet szab törvényi keretet, az államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvány pedig útlevel a diplomás életbe lépéshez, amelyet a 2011. évi CCIV. felsőoktatási törvény számú rendelet szabályoz. A nyelvvizsga-kötelezettség intézményenként és szakonként változhat. Köztudott továbbá, hogy nagy arányban vannak azok a hallgatók, akik a nyelvvizsga bizonyítvány hiánya miatt nem tudják befejezni felsőfokú tanulmányaikat.

Mindemellett a dokumentumok értékét növeli, hogy az érettségi pontrendszer szorosan összefonódva a felvételi pontrendszerrel, többletpontokkal jutalmazza mind a sikeres idegen nyelvi érettségi vizsgát, mind a sikeres nyelvvizsgát. Továbbá a nyelvvizsga bizonyítvány értéknövekedését garantálja az új felsőoktatási stratégia, amely értelmében a B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga a felsőoktatás bemeneti követelményeként jelenik meg 2020-tól (eduline.hu). Az eddig feltárt kapcsolódási pontokon túl, a két vizsga együttes vizsgálatának relevanciáját a 100/1997. (VI.13.) kormányrendelet 233/2004. (VIII./6.) kormányrendelet módosítása adja, miszerint az idegen nyelvi emelt szintű érettségien elért legalább 60%-os teljesítmény államilag elismert, B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga bizonyítvánnyal egyenértékű. Ez az egyenlőségtétel rávilágít a köz- és felsőoktatás és a munkaerőpiac szorosabb összefűzésére irányuló kormánypolitikai törekvése, ugyanis a 233/2004. (VIII./6.) kormányrendelet módosítás által a közoktatást lezáró, a felsőoktatásba kizárólagos belépőként funkcionáló érettségi bizonyítvány és a nyelvvizsga bizonyítvány, mint elsődlegesen piaci áru közé egyenlőségelet tesz. Az eddigiekben összefoglaltak alapján kijelenthetjük, hogy napjainkban a magyar oktatáspolitikai kiemelten magas értékkel ruházza fel az emelt szintű idegen nyelvi érettségi vizsgát, ahogyan az államilag elismert B2-es szintű, komplex nyelvvizsga bizonyítványt is. A két vizsga egyenértékűvé tétele kétségtelenül válaszreakció a dokumentumok, kifejezetten a nyelvvizsga bizonyítvány egyre növekvő értékére, és a tanulókra, szülőkre, nyelvtanárokra nehezedő súlyára. A két dokumentum közötti egyenlőségtétel általunk feltételezett oktatáspolitikai célja többek között, hogy enyhítse a magyar közoktatási rendszerben résztvevő tanulók és családjuk finansiális terheit. Amennyiben ez az elgondolás a valóságban is megállja a helyét, vagyis a vizsgázói terhek csökkennek, 2005-től a kétszintű érettségi bevezetésével kezdődően a B2-es szinten nyelvvizsgázók létszámában csökkenést kellene tapasztalnunk.

Mindezek miatt fontos, hogy a két vizsgával kapcsolatban rendelkezésre álló adatok több szempontú vizsgálatnak vessük alá. Jelen kutatásunkban arra keressük a választ, hogy milyen összefüggést mutat az idegen nyelvi sikeresség az angol nyelvből emelt szinten (B2-es szinten) érettségizők és szintén angol nyelvből középfokon (B2-es szinten) vizsgázók életkorával, társadalmi nemével és születési helyével. A vizsgálatok végső célja annak megállapítása, hogy a társadalmi mobilitást mennyire teszi lehetővé a dokumentált idegen nyelvi sikeresség. A Nyelvvizsgázatási Akkreditációs Központ (NYAK) 2000 és 2015 között vizsgázók adataira támaszkodva tanulmányunk célja, hogy (1) leírja a nyelvek népszerűsége és a vizsgázók sikeressége közötti tendenciákat, valamint (2) bemutassa a B2-es szinten vizsgázókat a következő négy változó mentén: életkor, társadalmi nem, területiség és sikeresség. Célunk továbbá (3) az angol emelt szintű érettségi adatok és az angol B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga adatok összevetése. Először azonban a társadalmi mobilitás különböző értelmezéseit és vizsgálati eredményeit tekintjük át.

A társadalmi mobilitás megközelítései

A társadalmi mobilitás elméleti keretének megalapozásához Bourdieu (1973, 1986), DiMaggio (1982) és Róbert (1985) meghatározó elméleteire támaszkodunk. Bourdieu (1973, 1986) a kulturális tőke és a megszerzett társadalmi státusz kapcsolatát a kulturális reprodukciós elméletével magyarázza, miszerint a kulturális és az anyagi tőke, szoros összefüggésben a szülői háttérrel erős befolyással bír a gyermek mindenkori társadalmi pozíciójára, amely folyamat generációról generációra öröklődik. Ez alapján Bourdieu azt állítja, hogy az alacsonyabb státuszú családból származó tanulók számára a társadalmi mobilitás nehezen elérhető. Ezzel szemben DiMaggio (1982) szerint a

kedvezőtlenebb családi háttérrel rendelkezők számára a kulturális erőforrások biztosítják a magasabb osztályba lépés lehetőségét. Mindezekre alapozva, Róbert (1986) a társadalmi mobilitást magyarországi adatokon vizsgálta a következő dimenziók mentén: foglalkozás, anyagi helyzet, kulturális erőforrások és lakóhely. Róbert eredményei alátámasztják a kulturális tőke iskolai végzettségre és foglalkozásra gyakorolt hatását. Fényes (2012) Róbert megközelítését vette alapul, amikor a felsőoktatásban tanulók mobilitását vizsgálta. Vizsgálatában a hangsúly az anyagi és a kulturális tőke dimenziójára került, melyet a társadalmi nemekkel való összefüggésben elemez. Eredményei igazolják a korábbi kutatási eredményeket (lásd Buchmann és DiPerete, 2006), melyek szerint a társadalmi nem is hat a hallgatók mobilitására. A felsőoktatásban tanuló nőkkel kapcsolatban megállapítja, hogy az anyagi és kulturális háttérük rosszabb, iskolai mobilitásuk viszont nagyobb a férfiakéhoz képest. Ebből kifolyólag a férfiakra ennek az ellentéte jellemző: anyagi és kulturális háttérük kedvezőbb, iskolai mobilitásuk azonban kedvezőtlenebb, mint a nőké (Buchmann és DiPerete, 2006; Fényes, 2009, 2010). Fényes eredményei továbbá alátámasztják, hogy a nők számára a munkaerőpiaci sikerességet a papír, azaz a diploma megszerzése jelenti. Miller és Roby (1974) fogalmával élve „kredencializmus”, avagy papírkórság jellemzi őket. Ugyanakkor a férfiak elsődleges célja a „státusztörekvés” és a „státuszelérés” (vö. Buss, 2008), ők a mielőbbi munkaerőpiaci sikerre, pénzügyi lehetőségre törekcsenek, melynek kulcsát nem a végzettséget igazoló papírok halmozásában látják. Fényes (2010, 2012) eredményei alapján azt a következtetést vonja le, hogy a kedvezőbb családi háttérrel rendelkező férfiakra inkább jellemző, hogy továbbtanulnak, míg az alacsonyabb státuszú férfiak jellemzően nem folytatják középfokú tanulmányaikat. A nők ezzel szemben kedvezőtlen családi háttérük ellenére is a továbbtanulást választják, mivel ebben látják a jövőbeli magasabb társadalmi státusz elérhetőségének lehetőségét. Fényes (2012) eredményei azt mutatják, hogy a felsőoktatásban tanuló nőket a mobilitás jellemzi, a férfiakat ellenben a bourdieu-i elmélet szerinti kulturális reprodukció.

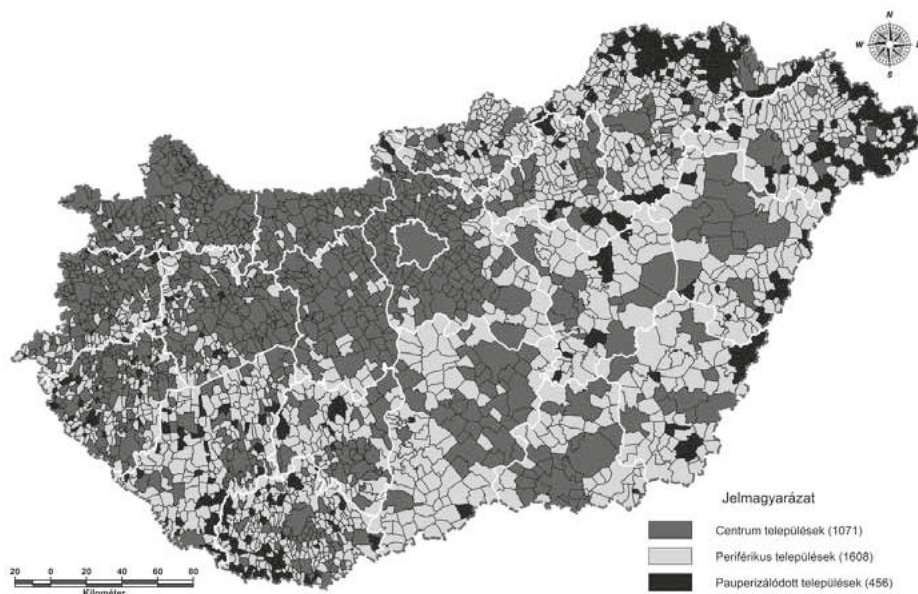
Területiség és a társadalmi mobilitás kapcsolatát a vidék mint földrajzi periféria elmélet (Süli-Zakar és Lenkey, 2014) felől közelítjük meg. Eszerint az elgondolás szerint

Bourdieu (1973, 1986) a kulturális tőke és a megszerzett társadalmi státusz kapcsolatát a kulturális reprodukciós elméletével magyarázza, miszerint a kulturális és az anyagi tőke, szoros összefüggésben a szülői háttérrel erős befolyással bír a gyermek mindenkorai társadalmi pozíciójára, amely folyamat generációról generációra öröklődik. Ez alapján Bourdieu azt állítja, hogy az alacsonyabb státuszú családból származó tanulók számára a társadalmi mobilitás nehezen elérhető.

Ezzel szemben DiMaggio (1982) szerint a kedvezőtlenebb családi háttérrel rendelkezők számára a kulturális erőforrások biztosítják a magasabb osztályba lépés lehetőségét. Mindezekre alapozva, Róbert (1986) a társadalmi mobilitást magyarországi adatokon vizsgálta a következő dimenziók mentén: foglalkozás, anyagi helyzet, kulturális erőforrások és lakóhely. Róbert eredményei alátámasztják a kulturális tőke iskolai végzettségre és foglalkozásra gyakorolt hatását.

Magyarországon három különböző településtípust különböztethetünk meg: a centrumterületeket, a periférikus településeket és a pauperizálódott településeket (1. ábra).

A térbeli különbségek a társadalmi mobilitás kontextusában értelmezve a következőképpen jelenik meg. A pauperizálódott térségekben lévő falusi és kisvárosi, valamint a peremterületi közoktatási intézmények legtöbb esetben alacsonyabb színvonalúak, mint a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken, a régióközpontokban és a fővárosban lévők. Ezenkívül Süli-Zakar és Lenkey (2014) a területiség és a tanítási költségek összefüggésében arra a tendenciára is felhívja a figyelmet, hogy a szegényebb, alacsony szocio-kulturális háttérrel rendelkező szülők gyermekei periférikus intézményekbe járnak, ami nagymértékben megnehezíti társadalmi mobilitásukat. Az 1. ábrából jól kivehető, hogy az említett periférikus területek túlnyomó részben a kelet-magyarországi országrészben helyezkednek el.

1. ábra. Magyarország településeinek társadalom földrajzi típusai. Forrás: Süli-Zakar és Lenkey (2014. 378.)

Az idegen nyelvi sikeresség és a mobilitás feltételezett kapcsolata

A fentebb leírt érvrendszert követve kijelenthetjük, hogy a B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga bizonyítvány az oktatáspolitikai által felruházott értéke és súlya miatt a társadalmi mobilitást jelentősen befolyásol(hat)ja. Az oktatáspolitikai intézkedés, amely az emelt szintű, legalább 60% elért idegen nyelvi érettségi vizsgaeredményt egyenértékűvé teszi a B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga-bizonyítvánnyal a célzattal született, hogy csökkentsen a tanulói terheket, amely egyben növelheti a mobilitási esélyeket. Első hipotézisünk szerint tehát

- H1 A 100/1997. (VI.13.) kormányrendelet 233/2004. (VIII./6.) kormányrendelet módosítás bevezetését követően 2015-ig, az angol B2-es szintű, komplex típusú nyelvvizsga-bizonyítvány népszerűsége csökken a 14 és 19 éves korosztály körében.

A szakirodalmi áttekintés tanúságaiból kifolyólag vizsgálatunkhoz a társadalmi nem és a területiség mentén értelmezett társadalmi mobilitás elméletekre támaszkodva a következő hipotéziseket állítottuk fel:

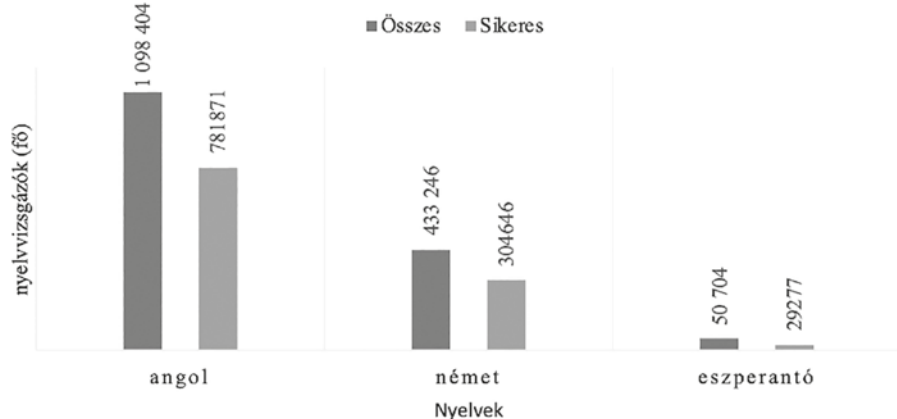
- H2 B2-es szintű angol nyelvvizsgára több nő vállalkozik, mint férfi, a férfiak viszont sikereesebb nyelvvizsgázók a nőknél.
- H2 A periférikus, keleti országrészben született vizsgázók kevésbé sikeresek a B2-es szintű angol nyelvvizsga megszerzésében, mint a nyugati országrészben és Budapesten születettek.

Adatok és módszerek

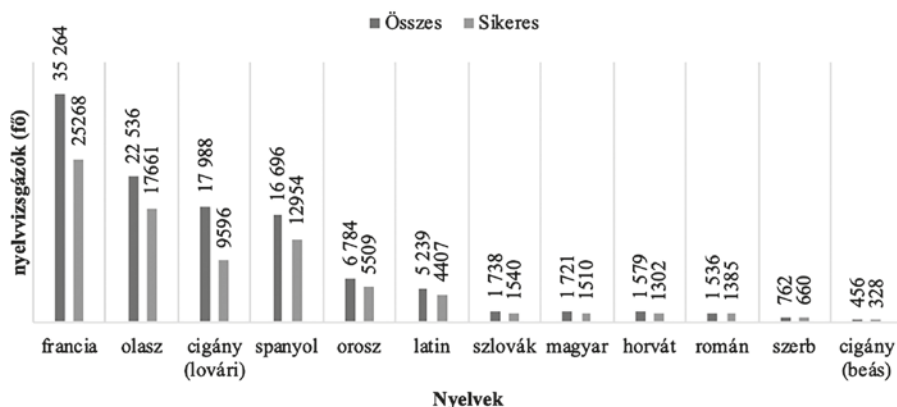
Vizsgálatunkhoz a Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központ adatait, illetve az Oktatás Hivatal oldalán elérhető érettségi vizsga adatokat használtuk. A vizsgálatunkban használt adatok a 2000 és 2015 közötti B2-es szintű, komplex nyelvvizsgákra vonatkoznak. Az adatokat a következő változók mentén szelektáltuk: korosztály, társadalmi nem, születési hely, sikeresség. Az emelt szintű érettségi adatokat a kétszintű érettségi bevezetésétől, azaz 2005-től a 2015-ös adatokkal bezárólag vetettük össze az említett nyelvvizsga-adatokkal az évek és a sikeresség mentén. Nemi és területi vonatkozásban nem voltak összevethetőek az adatok, mivel az érettségi adatbázisban nincs a társadalmi nemre vonatkozóan adat, a területiségre irányuló adatok pedig más területi felosztásban szerepelnek a két adatbázisban. Mivel tanulmányunk célja a témával kapcsolatos tendenciák bemutatása, elemzésünk során leíró-statisztikai számításokat végeztünk.

Eredmények

A globalizáció, a multikulturalizmus és az interkulturalizmus elterjedésével az angol nyelv ismeretének fontossága mára már nem kérdés. Ahogyan az angol nyelvi ismeret és a társadalmi mobilitás közötti szoros összefüggés sem (Hrubos, 2012; Pusztai, 2009; Pusztai és Nagy, 2005; Veroszta, 2010). Az angol nyelv térhódítása és szükségessége a B2-es szintű nyelvvizsgára jelentkezők nyelvválasztásában is megmutatkozik. A 2. és 3. ábra segítségével a 2000 és 2015 között nyelvvizsgázók nyelvválasztási preferenciájáról és sikerességéről kapunk információt. Jóllehet Magyarországon 37 nyelvből lehet akkreditált nyelvvizsga-bizonyítványt szerezni, elemzésünkben azonban csak a 15 legnépszerűbb nyelvvel foglalkoztunk.

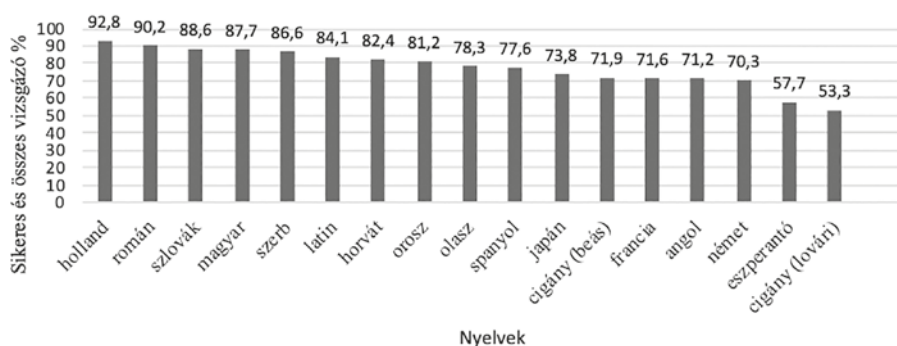
2. ábra. A sikeres B2-es szinten vizsgázók számának aránya az összes vizsgázóhoz képest nyelvek szerint. Népszerűség alapján csökkenő sorrendben. A vizsgált időszak: 2000 és 2015 között. Forrás: NYAK adatbázis.

3. ábra. A sikeres B2-es szinten vizsgázók számának aránya az összes vizsgázóhoz képest nyelvek szerint. Népszerűség alapján csökkenő sorrendben. A vizsgált időszak: 2000 és 2015 között. Forrás: NYAK adatbázis.

A 2. és 3. ábrán jól látszik, hogy a nyelvvizsga adatok is megerősítik az angol és német nyelv népszerűségét vizsgáló eddigi statisztikákat (Sebestyén, 2014). Az angol nyelv kiemelkedő népszerűsége itt is megmutatkozik, melyet a német nyelv, majd az eszperantó, a francia és az olasz nyelv követ. A két ábrán a következő mintázat rajzolódik ki: népszerűek a közoktatásban elérhető idegen nyelvek, a környező országok nyelvei, illetve az eszperantó (mesterséges nyelv), mely a dobogó harmadik fokára került. Ellentmondásnak tűnhet, hogy a *lingua franca* státuszú angol nyelv, valamint a német nyelv után egy olyan nyelv került előtérbe, melyet nem kapcsolhatunk népcsoportokhoz, kultúrához. Ebből arra következtethetünk, hogy az eszperantó nyelvet választók nyelvtanulási motiváltságát nem a más kultúrákkal való hatékony interakció adja, mely elsődleges célkitűzésként fogalmazódik meg hazai (nyelv)oktatást meghatározó alapidokumentumokban (a Nemzeti Alaptantervben és a Közös Európai Referenciakeretben), hanem valami más. Értelmezésünkben az eszperantó nyelv népszerűségéből és speciális státuszából adódik, hogy az ebből a nyelvből nyelvvizsgálókat elsődlegesen „a papír” megszerzése motiválja, amely a nyelvvizsga bizonyítvány felsőoktatási mobilitásban megnövekedett

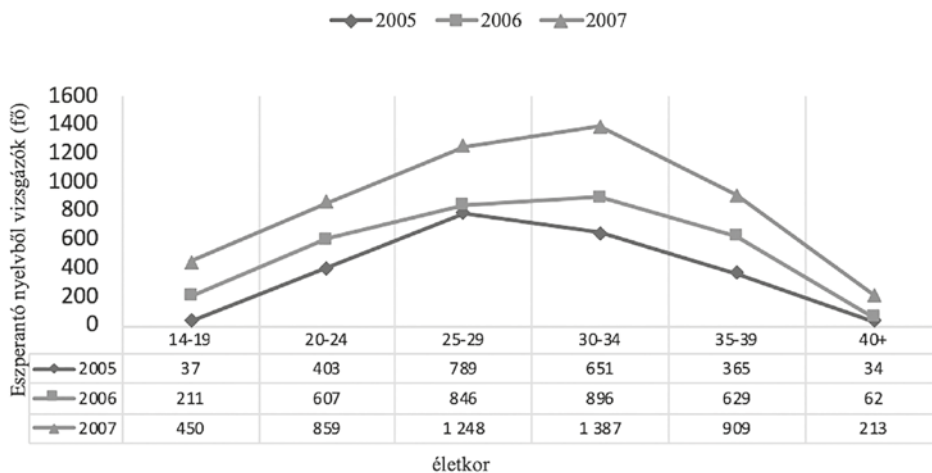
értékének és súlyának tulajdonítható. A környező országok nyelveinek népszerűségét szintén erre az érvrendszerre építjük. Más szóval, mivel a magyar felsőoktatásban tanulók egy bizonyos része határon túli kötődéssel rendelkezik (Pusztai, 2009), kézenfekvő, hogy nemzeti vagy anyanyelvéből teszi le a diplomaszerezéshez kötelező nyelvvizsgát. Ennek hátterében szintén a nyelvvizsga-bizonyítvány minél kevesebb erőfeszítéssel járó megszerzését látjuk, amelyet magyarázhat a dokumentum magas értéke a felsőfokú tanulmányok befejezésének folyamatában. A 4. ábrát azzal a céllal hoztuk létre, hogy ezeket a következtetéseket megerősítsük. A 4. ábrán a nyelvek népszerűségének és a nyelvvizsgázói sikerességnek az arányát szemléljük. Látható, hogy az élmezőnyben a környező országok nemzeti nyelvei (román, szlovák, szerb, horvát) állnak, emellett szerepelnek a közoktatásban tanulható közepesen népszerű idegen nyelvek. A népszerűség és a sikeresség összevetésében továbbá a sereghajtó nyelvek között szerepel a legnépszerűbb angol, német és eszperantó.

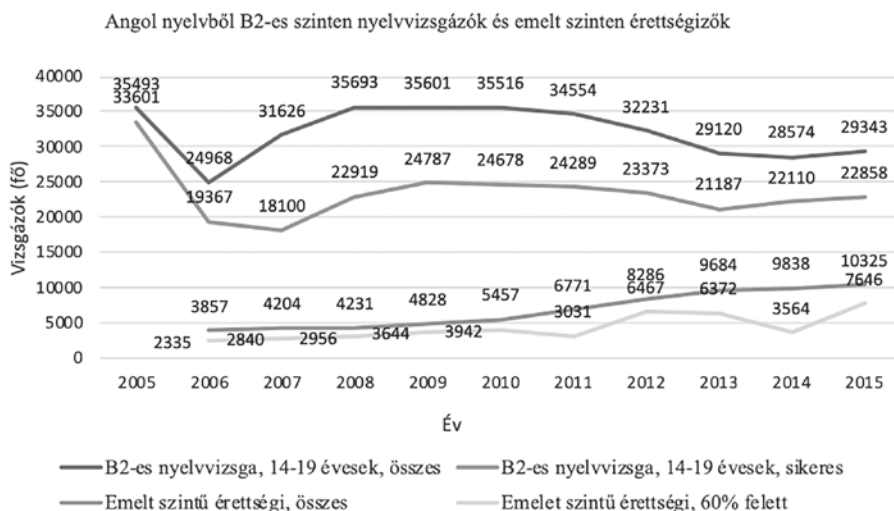
4. ábra. A sikeres B2-es szinten vizsgázók számának aránya nyelvek szerint csökkenő sorrendben.

A vizsgált időszak: 2000 és 2015 között. Forrás: NYAK adatbázis.

A B2-es szintű eszperantó nyelvvizsga népszerűségének és sikerességének értelmezéséhez fontos adat, hogy a B2-es szintű eszperantó nyelvvizsga a felsőoktatásban résztvevő korosztály (25-39 évesek) körében a legnépszerűbb, amelyet az 5. ábra szemléltet. A vonatkozó adatok elemzésekor a 2006-os évet tekintettük referenciapontnak, mivel ez év szeptemberében indult útnak a kétciklusú képzés a felsőoktatásban, melynek képzési és kimeneti követelményét a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet szabályozza. Ennek alapján az alapszakok elvégzéséhez legalább egy élő idegen nyelvből államilag elismert, középfokú (B2) komplex típusú nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél megszerzése szükségeltetik. Jól kivehető, hogy a B2-es szintű eszperantó nyelvvizsga a 30 és 34 év közötti korosztály körében a legnépszerűbb, amit a 25 és 29, illetve a 35 és 39 közötti követ. Mindemellett látható, hogy a 2005-ös évhez képest, 2006-ba és 2007-ben is töretlenül növekedett az ún. mesterséges nyelvből nyelvvizsgázók száma a 25 és 39 évesek körében. Az adatok alapján feltételezhetjük, hogy a vizsgára jelentkezők többségét elsősorban a diplomaszerezés motiválta a nyelvvizsga megszerzésében.

5. ábra. B2-es szinten vizsgázók száma esperantó nyelvből életkor szerint 2005 és 2007 között.
Forrás: NYAK adatbázis.

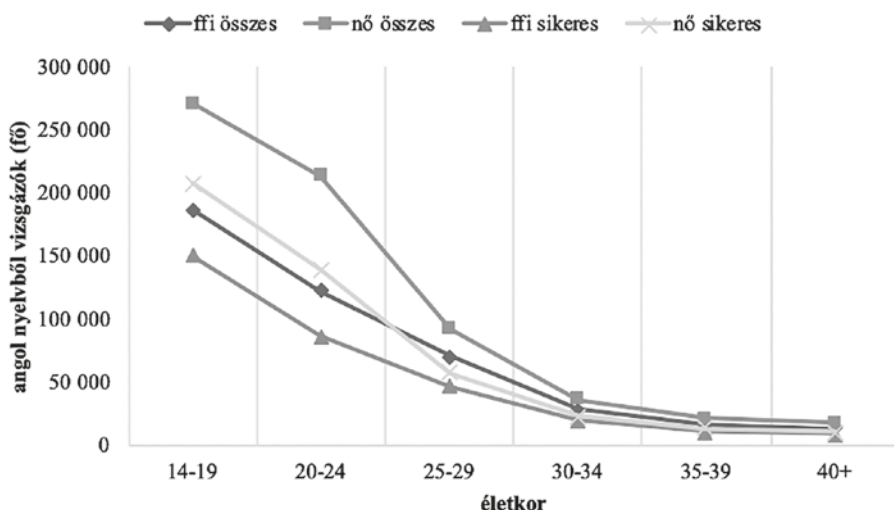

6. ábra. 14 és 19 év közötti, angol nyelvből B2-es szinten vizsgázók összevetve az angol nyelvből emelt szinten vizsgázókkal. Az összes nyelvvizsgáló a sikeres nyelvvizsgálókhöz képest, illetve az összes érettségiző a 60% felett teljesítő érettségizőkhöz képest 2005 és 2015 között.

A B2-es szintű nyelvvizsga és az emelt szintű angol érettségi vizsga egyenértékűsítése kapcsán arra keressük a választ, hogy milyen tendenciát mutat a B2-es szinten angoltól nyelvvizsgázók sikeressége az angol nyelvből emelt szinten legalább 60%-ot elért érettségizőkkel összehasonlítva. A 6. ábrán jól kivehető, hogy a 2005-től 2007-ig a B2-es szintű angol nyelvvizsgára jelentkezők száma csökkenést mutat az ezt követő évekhez képest. Feltételezésünk szerint a két vizsga egyenértékűsítéséről szóló kormányrendelet hatályba lépte után (2004) az angol B2-es nyelvvizsga népszerűsége alábbhagyott. Az eredmények tükrében az izgalmasabb kérdés azonban abban rejlik, hogy 2007 után a nyelvvizsga népszerűsége visszatér a 2005-ös állapothoz. Az okok keresése során a

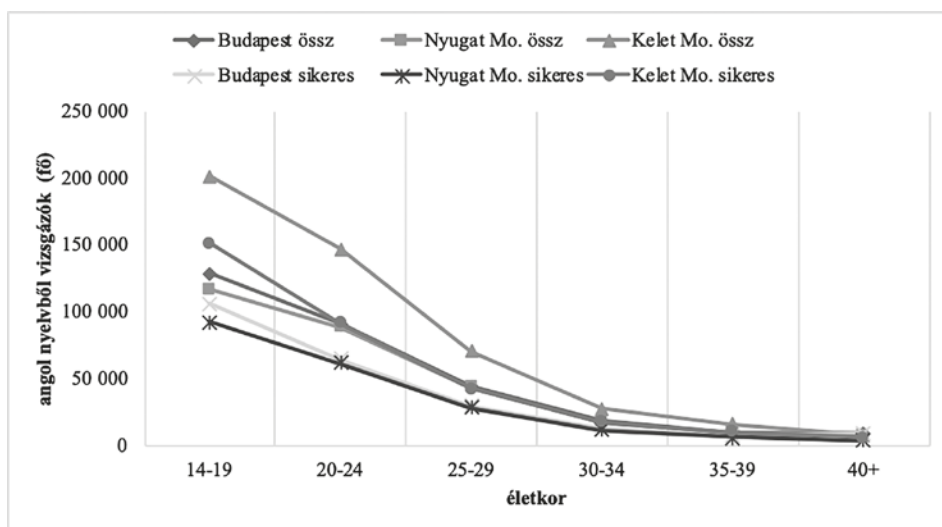
nyelvvizsga ismételten magas népszerűségére az is magyarázatul szolgálhat, hogy a felvételi pontszámok kiszámításának szabálya az emeltszintű érettségi helyett a nyelvvizsgák felé tereli a diákokat (Nikolov, 2011). Nikolov, Ottó és Öveges (2009) feltételezése szerint, mely nyelvtanárok szóbeli beszámolóin alapul, a diákok stratégiai döntést hoznak az emelt szintű érettségivel kapcsolatban: a diákok inkább a belső értékelésű középszintű nyelvi érettségit teszik le és igyekeznek mellé nyelvvizsgával plusz pontot szerezni, ahelyett, hogy az emelt szintű nyelvi érettségit teljesítenék. Megfigyelhető továbbá, hogy noha az angoltól emelt szinten érettségizők száma folyamatos növekedést mutat 2006 és 2015 között, a külső nyelvvizsgát tévők aránya az érettségizőkhöz képest közel háromszoros maradt. Ezek a tendenciák arra engednek következtetni, hogy az adott korosztály többsége nem elégzik meg azzal az ingyen elérhető lehetőséggel, hogy a 60% feletti angol emelt szintű érettségi vizsgáját B2-es szintű nyelvvizsgára váltsa. Ennek magyarázata összefüggésbe hozható a vizsgázási lehetőségek számával is, hiszen a nyelvvizsgázási lehetőségek számának csupán a vizsgázók finansziális háttere szabhat határt. Ebből következik, hogy a vizsgázói terhek csökkentését célzó oktatáspolitikai törekvés csupán részben váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A következőkben az angol B2-es szintű adatokat elemezzük az életkor, a társadalmi nem, területiség és sikeresség mentén. A 7. ábrán a vizsgázói sikerességet vetettük össze a társadalmi nemmel és a korrall. Láthatjuk, hogy a 14 és 24 év közötti nők körében a legnépszerűbb a középfokú angol nyelvvizsga. Emellett azt is leolvashatjuk az ábráról, hogy a nők magasabb számban jelentkeznek nyelvvizsgázni, viszont sikertelenebbnek bizonyulnak a férfiaknál, amely alátámasztja az második hipotézisünket, valamint összecseng Fényes (2010) eredményeivel. Ebből kifolyólag a kapott eredményeink és a szakirodalmi előzmények alapján feltételezhetjük, hogy a középfokon angol nyelvből vizsgázó nőkre inkább jellemző a „papírkórság”, mint a férfiakra, vagyis a sikerességet a nyelvvizsga bizonyítvány megszerzésében látják megvalósulni szemben a férfiakkal, akik amellet, hogy feltételezhetően nem a dokumentum megszerzésében látják a sikert, racionálisabban képesek felmérni tudásukat. Az említett feltételezések ellenőrzésére további kutatások szükségesek.

7. ábra. Angol nyelvből B2-es szinten az összes vizsgázó aránya a sikeres vizsgázókhöz képest nem és életkor szerinti bontásban 2000 és 2015 között. Forrás: NYAK adatbázis.

A területiség jegyében a nyelvvizsgálói sikerességet országrész szerinti bontásban vizsgáltuk, mivel ilyen megosztásban állt rendelkezésre adat a NYAK adatbázisában. A három országrész Kelet-, Nyugat-Magyarország és Budapest. Az elemzés alapjául a vizsgázók születési helye szolgált. A 8. ábrán az látható, hogy a keleti országrészben születettek körében a legnépszerűbb a középfokú angol nyelvvizsga, azonban ők bizonyulnak a legsikertelenebbnek. Ez az eredmény alátámasztja Süli-Zakar és Lenkey (2014) megállapítását, mivel azt mutatják, hogy a periférikus területeken született nyelvvizsgálók nem tudják leküzdeni szociokulturális hátrányukat a nyugati országrészben és a Budapesten születettekkel szemben. Érdemes megfigyelni, hogy 20 és 24 évesek esetében, mely korosztály közelít a felsőoktatásban tanulók átlagéletkorához, a nyelvvizsgálói sikeresség nem mutat összefüggést a területiséggel, ami arra a feltételezésre ad okot, hogy a felsőoktatás hozzáadott értéke értelmezhető a szociokulturális hátrányok leküzdésével kapcsolatban. Ennek igazolására szintén további, árnyaltabb kutatások szükségesek.

8. ábra. Angol nyelvből B2-es szinten az összes vizsgázó aránya a sikeres vizsgázókhöz képest terület és életkor szerinti bontásban 2000 és 2015 között. Forrás: NYAK adatbázis.

Összefoglalás

A hazai oktatáspolitikai intézkedéseknek és stratégiának köszönhetően a B2-es szintű, komplex típusú államilag elismert nyelvvizsga bizonyítvány elengedhetetlen feltétele a felsőoktatásba való bejutásnak, ezért szoros összefüggésben van a társadalmi mobilitással. A nyelvvizsgapapír értéke olyan folyamatokat indított el a hazai nyelvvoktatásban, melyek ellentmondásba kerültek a nyelvvoktatás alapidokumentumaiban lefektetett nyelvtanulási célokkal. Vizsgálatunk során a kirajzolódó tendenciák szerint a B2-es szinten nyelvvizsgálók többségének a felsőoktatásba való bejutáshoz és a diploma megszerzéséhez szükséges a nyelvvizsga-bizonyítvány, mely következtetésre a nyelvvizsgálók kora, nyelvválasztási preferenciájuk és sikerességük engedett következtetni. Emellett a B2-es szintű angol nyelvvizsga és az angol nyelvi emelt szintű érettségi adatok összevetése rávilágított, hogy a két vizsga egyenértékűvé tétele csupán a vonatkozó kormányrendelet módosítás hatályba lépését követő két évben érezte hatását, mivel ezekben

a középfokú nyelvvizsgára jelentkezők száma jól érzékelhető csökkenést mutatott, de azt követően a nyelvvizsgára jelentkezők száma nagyjából visszaállt a 2005 előtti szintre. A tanulók és szülők terheinek csökkentését célzó oktatáspolitikai törekvés (az érettségi vizsga a közoktatásban résztvevők számára ingyenes) csupán részben váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A társadalmi nem és a területiség társadalmi mobilitásra gyakorolt hatása tekintetében eredményeink összhangban állnak a korábbi kutatási eredményekkel, vagyis angol nyelvből B2-es szinten több nő vizsgázik, mint férfi, azonban a férfiak sikereesebbek, mint a nők. Mindemellett a keleti, periférikus országrészben született vizsgázók, akik feltételezhetően alacsonyabb szociokulturális háttérrel rendelkeznek, sikertelenebbek a vizsgán, mint Budapest, illetve az ország nyugati részének szülőttei. A jövőben többdimenziós elemzések segítségével tanulságos lenne megvizsgálni, hogy az ország melyik részében sikeresebbek a nők, mint a férfiak és hogy mely tényezők (pl. családi háttér, kulturális tőke, anyagi tőke, iskolatípus, iskolafenntartó) befolyásolják a nyelvtanulói sikerességet mind a társadalmi nem, mind a területiség tekintetében a társadalmi mobilitást befolyásoló tényezők árnyaltabb képének megrajzolásához.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők ezúton köszönik az Oktatási Hivatal Nyelvvizsgáztatási Akkreditációs Központjának a segítségét a kutatáshoz, hogy a Rex adatbázis releváns részeihez hozzáférést biztosítottak.

Irodalom

237/2006 (XI.27.) számú Korm. rendelet a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásáról. http://cdn.felvi.hu/bin/content/download/jogszabalyok/237_2006_felsookt_int_felv_elj_20080201.pdf Utolsó letöltés: 2018. 02. 15.

2011. évi CCIV. 1. § (1). Felsőoktatási törvény a nemzeti felsőoktatásról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100204.tv> Utolsó letöltés: 2018. 02. 15.

A nyelvvizsgapapír értéke olyan folyamatokat indított el a hazai nyelvoktatásban, melyek ellentmondásba kerültek a nyelvoktatás alapidokumentumaiban lefektetett nyelvtanulási célokkal.

Vizsgálatunk során a kirajzoló tendenciák szerint a B2-es szinten nyelvvizsgázók többségének a felsőoktatásba való bejutáshoz és a diploma megszerzéséhez szükséges a nyelvvizsga-bizonyítvány, mely következtetésre a nyelvvizsgázók kora, nyelvválasztási preferenciájuk és sikerességük engedett következtetni. Emellett a B2-es szintű angol nyelvvizsga és az angol nyelvi emelt szintű érettségi adatok összevetése rávilágított, hogy a két vizsga egyenértékűvé tétele csupán a vonatkozó kormányrendelet módosítás hatályba lépését követő két évben érezte hatását, mivel ezekben az években a középfokú nyelvvizsgára jelentkezők száma jól érzékelhető csökkenést mutatott, de azt követően a nyelvvizsgára jelentkezők száma nagyjából visszaállt a 2005 előtti szintre. A tanulók és szülők terheinek csökkentését célzó oktatáspolitikai törekvés (az érettségi vizsga a közoktatásban résztvevők számára ingyenes) csupán részben váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről. http://cdn.felvi.hu/bin/content/dload/jogszabalyok/15_2006_alap_mester_kkk_20080201.pdf Utolsó letöltés: 2018. 02. 15.

100/1997. (VI.13.) számú Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról 233/2004. (VIII./6.) módosítása. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700100.kor×hift=20200215> Utolsó letöltés: 2018. 02. 15.

Bourdieu, P. (1973). Cultural Reproduction and Social Reproduction In Brown, R. (szerk.), *Knowledge, Education and Cultural Change*. London: Willner Brothers Limited. 71–105. DOI: [10.4324/9781351018142-3](https://doi.org/10.4324/9781351018142-3)

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In Richardson, J. G. (szerk.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press. 241–258.

Buchmann, C. & DiPrete, T. A. (2006). The Growing Female Advantage in College Completion: The Role of Family Background and Academic Achievement. *American Sociological Review*, 71, 515–541. DOI: [10.1177/000312240607100401](https://doi.org/10.1177/000312240607100401)

Buss, D. M. (2008). Human Nature and Individual Differences. Evolution of Human Personality. In: John, O. P., Robins, R. W. & Pervin, L. A. (szerk.), *Handbook of Personality. Theory and Research*. New York: Guilford Press. 29–60.

DiMaggio, P. (1982). Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grades of U.S. High School Students. *American Sociological Review*, 47, 189–201. DOI: [10.2307/2094962](https://doi.org/10.2307/2094962)

Fényes, H. (2009). Gender Differences in High School and Higher Education School Efficiency in a Borderland. *Practice and Theory in Systems of Education*, 2, 8–26.

Fényes, H. (2010). School Efficiency of Boys and Girls in a Borderland Region of Hungary. *Review of Sociology*, 6(1), 51–77.

Fényes Hajnalka (2012). A felsőoktatásban tanuló férfiak hátránya a társadalmi (iskolai) mobilitásban,

a kétciklusú képzés bevezetése után. *Metszetek*, 1, 20–31.

Hrubos Ildikó (2012). A társadalmi esélyegyenlőtlenségek új szinterei a felsőoktatásban. *Iskolakultúra*, 22(1), 57–62.

Miller, S. M. & Roby, P. (1974). A papírkórság csapdája. In Ferge Zsuzsa & Háber Judit (szerk.), *Az iskola szociológiai problémái*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 109–121.

Nikolov Marianne (2011). Az idegen nyelv tanulása és a nyelvtudás. *Magyar Tudomány*, 172(9), 1048–1057.

Nikolov Marianne, Ottó István & Öveges Enikő (2009). *A nyelvi előkészítő évfolyam értékelése 2004/2005 – 2008/2009*. Budapest: Oktatási és Kulturális Minisztérium.

Pusztai Gabriella & Nagy Éva (2005). Tanulmányi célú mobilitás Magyarország keleti határvidékein. *Educatio*, 14(2), 360–384.

Pusztai Gabriella (2009). *A társadalmi tőke és az iskola*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.

Róbert Péter (1986). *Származás és mobilitás (Rétegződés-modell vizsgálat VII.)*. Budapest: Társadalomtudományi Intézet.

Sebestyén Krisztina (2014). Miről olvasunk a sorok között? – A május-júniusi német nyelvi, emelt szintű, jeles érettségi vizsgák eredményeinek elemzése 2006-2013. In Csiszár Imre & Kömives Péter Miklós (szerk.), *Tavaszi Szél / Spring Wind 2014 Konferenciakötet. IV. kötet: Szociológia és multidiszciplináris társadalomtudomány, pszichológia és neveléstudomány, hittudomány*. Debrecen: Doktoranduszok Országos Szövetsége. 403–410.

Süli-Zakar István & Lenkey Gábor (2014). A vidék, mint földrajzi periféria és az oktatás, mint kitörési pont. *Educatio*, 23(3), 371–383.

Veroszta Zsuzsanna (2010). A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói frissdiplomások körében. In Garai Orsolya, Horváth Tamás, Kiss László, Szép Lilla & Veroszta Zsuzsanna (szerk.), *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010*. Budapest: Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. 11–36.

Absztrakt

Tanulmányunk célja, hogy rávilágítson az érettségi, valamint a nyelvvizsga bizonyítvány által hitelesített idegen nyelvi sikeresség és a diploma nyújtotta társadalmi mobilitás lehetséges viszonyára a jelenleg hatályban lévő törvényi szabályozás keretei között. Ennek okán vizsgálatunk arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen összefüggések mutathatóak ki az angol nyelvből emelt szinten (B2 szint) érettségizők, valamint a középfokon (B2-es szint) angol nyelvből vizsgázók sikeressége, életkora, társadalmi neme és születési helye között. A Nyelvvizsgázatási Akkreditációs Központ (NYAK) adataira támaszkodva vizsgálatunk célja, hogy (1) feltárja a nyelvek népszerűsége és a vizsgázók sikeressége közötti tendenciákat, valamint (2) bemutassa a B2-es szinten vizsgázókat a fent említett négy változó mentén. Mivel a nyelvtanulás sikerességét a közoktatás által szabályozott módon, illetve államilag akkreditált, de piaci keretek között is méri, célunk továbbá (3) az angol nyelvi emelt szintű érettségi adatok és az angol középfokú, komplex típusú nyelvvizsga adatok összevetése a vizsgázók sikeressége és a vizsgázás éve (2005-2015) mentén. A vizsgálat eredménye alapján azt feltételezzük, hogy a társadalmi mobilitás a nemek tekintetében és területi vonatkozásban eltérően valósul meg.